

*Кльован Н. В.,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Миколаївського інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Анотація. У статті досліджена регіоналізація як одна із кримінологічно зумовлених стратегій реформування виконання покарання у вигляді позбавлення волі. Розглянуто основні аспекти регіоналізації, визначено окремі напрями її впливу на порядок і умови організації виконання покарання в місцях позбавлення волі.

Ключові слова: виконання покарання у вигляді позбавлення волі, регіоналізація, установи виконання покарань.

Постановка проблеми. Процес виконання й відбування покарання характеризується постійною трансформацією (змінюваність є визначальною його тенденцією, зазначає професор А.Х. Степанюк) як в індивідуальному вияві, оскільки передбачає, згідно із кримінальним і кримінально-виконавчим законодавством, націленість на виправлення, ресоціалізацію засудженого, так і в загальному – відповідність кримінологічним вимогам суспільства: криміногенній ситуації, структурі злочинності, її закономірностям, тенденціям і прогнозам, особливостям особистості правопорушників, кількісному і якісному їх складу в установах виконання покарань (далі – УВП), рівню кримінологічної культури населення, вимогам суспільства до кримінального покарання та його результатів. У цьому аспекті важливим є врахування регіональних особливостей злочинності і її показників.

Проблеми сутності й змісту позбавлення волі, підвищення ефективності діяльності виправних установ були об'єктом наукових досліджень провідних учених із кримінального права, кримінології, кримінально-виконавчого права. Так, методологічні основи застосування позбавлення волі як виду покарання розроблялися такими вченими, як М.М. Гернет, С.В. Познишев, М.О. Стручков, Б.С. Утевський, Є.Г. Ширвиндт. Подальший розвиток концептуальні й прикладні аспекти позбавлення волі отримали в роботах Ю.М. Антоняна, Л.В. Багрій-Шахматова, О.А. Беляєва, М.О. Беляєва, І.М. Гальперина, С.І. Дементьєва, М.Г. Деткова, М.П. Мелентьєва, О.С. Міхліна, О.Є. Наташева, І.О. Сперанського, Ф.Р. Сундурова, Ю.М. Ткачевського, Г.А. Туманова, Г.Ф. Хохрякова, І.В. Шмарова та ін. Питання кримінологічної політики як ресурсу в протидії злочинності актуалізується в роботах В.В. Голіни, В.М. Дрьоміна, А.П. Закалюка й ін. Питання соціально-географічних особливостей злочинності та їх значення для протидії й запобігання порушувались у роботах Р.М. Скабара, К.Ю. Сікач та ін. Територіальні особливості злочинності і її показників зумовлюють необхідність подальшого розвитку пенітенціарної парадигми стосовно виконання й відбування покарання у вигляді позбавлення волі.

Метою дослідження є визначення основних напрямів впливу регіоналізації на порядок організації виконання й відбування покарання у вигляді позбавлення волі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У кримінологічній науці доведено, що система запобігання та протидії злочинності має будуватися з урахуванням особливостей злочинності на тій чи іншій території. Регіональні відмінності

злочинності визначаються особливостями цілісного комплексу процесів у конкретному регіоні й зумовлені своєрідністю його економічних, політичних, соціальних і культурологічних характеристик. Згідно з дослідженнями, вони є наслідком, по-перше, регіональної специфіки явищ соціально-економічного, соціально-культурного, організаційно-управлінського, правового характеру; по-друге, особливостей динаміки цих явищ у регіоні; по-третє, специфіки взаємодії різних явищ в одному й тому самому регіоні, різних характеристик умов цієї взаємодії – стану зовнішнього соціального контролю, запобіжної та правоохоронної діяльності [1, с. 5].

Останнім часом актуалізуються дослідження регіональних небезпек злочинності, криміногенних зон злочинності загалом і окремих видів злочинності, кримінальної безпеки регіонів, які зумовлюють увагу й до регіональних проблем щодо виконання покарань. Оскільки географія злочинності виявляє її територіальні особливості, що виявляється в кількісно-якісних характеристиках злочинності й окремих її видів у певному регіоні, зокрема рівні, характері, структурі злочинності, то і процес виконання покарання варто будувати з урахуванням таких особливостей – кримінологічної ситуації регіону та економічних, політичних, соціальних і культурологічних його характеристик.

Щодо терміна «регіоналізація», то він має міждисциплінарний характер і різноманітні тлумачення. На думку О.М. Олійник в узагальненому вигляді його можна охарактеризувати як процес виявлення внутрішньогрупової спільності (спільних ознак або сфери спільних інтересів) та інституціоналізацію цієї спільності, що дає змогу відрізнити одні регіони від інших [2, с. 183]. Регіоналізація на сьогодні розглядається як сучасний вектор розвитку в економічній і політичній сфері [3], є актуальним процесом внутрішньокраїнного й світового соціально-економічного розвитку та може бути визначена як глобальний процес сучасності [2]. Чітко прослідковується взаємозв'язок глобалізації й регіоналізації, за якого ці два процеси не витісняють, а доповнюють один одного. Активна міжнародна інтеграційна політика спричинює вихід на перший план регіонів держав. Також звертається увага на роль регіонального фактора в розмежуванні повноважень між різними рівнями суб'єктів управління. Водночас «регіоналізація» належить до процесу, за допомогою якого центральні політичні та адміністративні інституції відповідають на регіональні вимоги [4].

Регіоналізацію потрібно відрізнити від автономізації й партикуляризму, які є неприйнятними для сучасної кримінально-виконавчої системи, оскільки суперечать наявним нині принципам її організації та управління. Тому регіоналізація системи виконання покарань має стати фактором, який збагачує, оптимізує й удосконалює сферу виконання та відбування покарань.

Наближеність системи виконання покарань до потреб регіону, зацікавленість суспільства в більш безпечному середовищі, реальна можливість впливати на процес виконання та відбування покарання з боку громади, підвищення ролі територіальних

управлінні Державної пенітенціарної служби, їх більша самостійність, прямий зв'язок органів влади на місцях із процесом і результатом виконання покарання й реінтеграції звільнених сприятиме покращенню кримінологічного клімату регіону.

У контексті виконання покарання у вигляді позбавлення волі можна розглядати вияви регіоналізації не лише щодо кримінологічної ситуації в певному регіоні, а в інших сферах, зокрема в економічних особливостях регіону щодо видів виробництва в УВП, інтеграції підприємств при УВП в економічну систему регіону, щодо визначення видів кваліфікацій під час професійної підготовки засуджених, ресоціалізації та працевлаштування звільнених, щодо зацікавленні засуджених у працевлаштуванні в УВП тощо. Регіональний підхід у сфері виконання покарань зумовлює більш концентровану увагу місцевих органів влади й громадськості до якості пенітенціарної діяльності і її результатів, оскільки громада висуває вимоги щодо кримінологічної безпеки й контролює результати діяльності конкретних суб'єктів.

У регіональному підході потрібно звернути окрему увагу на формування системи установ виконання покарань. Б.С. Утевський обґрунтував думку про створення на території кожної області колоній усіх видів або об'єднання в одній установі одразу всіх їх видів для успішного вирішення не тільки завдання покарання засудженого та індивідуального попередження, а й для його виправлення [5, с. 179]. Аналогічну позицію висловлює І.М. Яковець, зазначаючи, що вирішення проблеми розміщення засуджених можливе не лише шляхом створення всіх видів установ, а й за допомогою простого розмежування окремої установи на відповідні сектори [6, с. 444–445]. Справді, регіоналізаційний підхід щодо створення системи установ (секторів) усіх видів вирішить проблеми розподілу, направлення та переведення засуджених, побачень та інших контактів засуджених, витрат на репрофілювання чинних установ у зв'язку з потребами, взаємодії установ виконання покарань із органами внутрішніх справ і патронажними службами при звільненні тощо.

Отже, можливо й бажано в межах області мати установи, поділені на локальні сектори, для забезпечення відбування покарання всім категоріям засуджених до позбавлення волі, дотримуючись правил роздільного тримання окремих категорій засуджених у межах локальних секторів. Виділення локальних секторів у межах однієї установи доцільно та можливо для суміжних рівнів безпеки.

Регіоналізація виконання й відбування покарання надасть можливість для такого:

- створити систему органів і установ виконання покарань за видами та місткістю відповідно до територіальних особливостей злочинності й протидії їй;
- наблизити опікування та контроль за органами й установами до місцевих органів і громади;
- формувати окремі види соціально-корисної діяльності (activities) засуджених із урахуванням територіальних якісних особливостей злочинності й відповідно до особистості правопорушника;
- формувати за рахунок місцевого бюджету додатковий соціальний захист і забезпечення персоналу УВП;
- підвищити дієвість постпенітенціарного контролю та соціальної реінтеграції звільнених;
- за допомогою формування і прийняття регіональних та обласних програм використання виробничої потужності УВП, урахуваючи регіональну ринкову кон'юнктуру, підвищити дієвість інтеграції виробництва при УВП в економіку області й регіону;

– професійне навчання засуджених і звільнених спрямовувати до потреб області й регіону для подальшого працевлаштування на підприємствах регіону.

Висновки. Кримінологічне наукове обґрунтування пенітенціарної діяльності і процесу виконання та відбування покарання має двоєдиний результат: шляхом надання системи кримінологічно обґрунтованих заходів і методів досягається оптимальність і ефективність виконання покарання як діяльності й процесу; сама діяльність із виконання та відбування покарань за формою, структурою і змістом буде поступово змінюватись відповідно до потреб результативності процесу виконання та відбування покарання.

Подальшого дослідження в межах цієї концепції підлягають питання розмежування повноважень між центральними й регіональними органами Кримінально-виконавчої служби, організаційно-кадрового забезпечення УВП; порядку побачень засуджених; створення системи соціально корисної діяльності засуджених, згідно з оцінюванням результатів участі в яких можливе зменшення строку відбування покарання; широкої участі громадськості, органів місцевого самоврядування та патронажу у виправленні й реінтеграції засуджених і звільнених.

Література:

1. Скабара Р.М. Суспільно-географічні аспекти злочинності (на матеріалах Львівської області) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 / Р.М. Скабара ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2003. – 19 с.
2. Олійник О.М. Поняття «регіоналізація» та «локалізація»: загальне та відмінне / О.М. Олійник // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип. 36. – С. 180–190. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpvgvdia_2009_36_18.pdf.
3. Михасюк Т.Р. Глобалізація і регіоналізація: місце України / Т.Р. Михасюк // Регіональна економіка. – 2011. – № 4. – С. 7–13.
4. Мирна Н.В. Сучасні тенденції регіоналізації та їх роль в європейських інтеграційних процесах / Н.В. Мирна // Державне будівництво. – 2013. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2013_1_34.pdf.
5. Советское исправительно-трудовое право : [пособие] / под. общ. ред. Б.С. Утевского. – М., 1960.
6. Яковец И. Порядок определения уровня безопасности учреждения исполнения наказаний Государственной уголовно-исполнительной службой Украины / И. Яковец // Право Украины. – 2012. – № 9–10. – С. 438–448.

Клєван Н. В. Регионализация как стратегия исполнения наказания в виде лишения свободы

Аннотация. В статье исследована регионализация как одна из криминологически обусловленных стратегий реформирования исполнения наказания в виде лишения свободы. Рассмотрены основные аспекты регионализации, определены отдельные направления ее влияния на порядок и условия организации исполнения наказания в местах лишения свободы.

Ключевые слова: исполнение наказания в виде лишения свободы, регионализация, учреждения исполнения наказаний.

Klyovan N. Regionalization as a strategy of punishment execution in the form of imprisonment

Summary. In the article regionalization is investigated as one of the criminologically caused strategies of a reform of punishment execution in the form of imprisonment. The main aspects of regionalization, some areas of its influence on the procedure and conditions of organization of punishment execution in prisons are identified.

Key words: punishment execution in the form of imprisonment, regionalization, penal institutions.